

AZ UNITARIUS PAPSÁG TÁRSADALMI HELYZETE.

Míg az ember a társulás destinaló törvényének kényszerítő hatalma alatt emberre támaszkodni kénytelen: mindaddig az ugyanazon hazában lakó polgárok egyesülete — a társadalom — befolyása alól az egyén kivéve nem lehet, sőt annak biztonsága ennek létfeltételét szabja meg. A míg a „do, ut des facio, ut facias“ szabályozza a világot s benne a társas élet folyamatát, addig a társadalmi jólét előidézése az embertől munkát követel. És az ember, a munkamegosztás által a társasélet feltételeinek biztosításához hozzá járulva, akkor lesz valójában egyénné, midőn a társadalom behatásaira visszahatni elég erős. Ezen az állásponton azután ember és társadalom kölcsönös fogalmakká s egymásra nézve egymást biztosító tényezőkké alakulnak.

E viszony ápolása, erősbitése egyenként és összesen a társadalom bármely rétegét alkotó egyéneknek első kötelessége. Azért viszont számukra a társadalomnak oly helyzetet kell biztosítani, melyben a cél megvalósításához hozzá járulhassanak.

A feladat, mit a társadalom eleitől fogva a pap elébe szab, elég világos: legyen ember és keresztény! Mint ember tekintsen testvéreinek mindenkit, a ki Krisztust követi és tiszteli; mert ő általa lesz az egyház a társadalom élete. Mint keresztény, tegye a hatalom és önzés közé a szeretetet, jótékonyt és áldozatkészséget; mert ezek alkotják a társadalmat összetartó kapcsolatot. Ne csak a templomban végezze lelki tisztét, hanem tanítva a fiatalokat, sirva az özvegyekkel, virasztva a betegek felett, sőt halálukban is gyámolítva, felejtse övéit s magán ügyeit, melyek az emberek között emberré lenni készítenek, mert csupán akkor védi éber figyelemmel az egyház ügyét, azon egyházét, mely nélkül megszűnik a tiszta kereszténység, s a társadalom atheismus martaléka lesz.

Ha e feladatot most egyedül az unitárius papságra vonatkoztatjuk, de elismerjük, hogy e testület tagjai a nyomasztó anyagi viszonyok terhe alatt, a papság számára kimért pályakörben lassan mozoghatnak, mégis bizonyos jogos kíváncsóságunk is követeli, hogy a babér-koszoru elnyeréséhez a jobb és gyorsabb versenyzők között ott legyenek, nem méltán kérdezhető-e: vajon a társadalom e nagy versenyhez kezükbe méltó fegyvert adva, a feladat megoldásához igényelt helyzetet számukra biztosította-e?

A társadalom az unitárius papságot ezelőtt 300 évvel a hierarchia kötelékéből feloldotta. A nem rövid idő alatt szün-

telen arra törekedett, hogy magába beilleszsze. E törekvés alapján a mult három évszáz három korszakra osztható. Az első a XVI-ik évszáz közepétől a XVIII-ik évszáz közepéig terjed. Ez a pap-marasztás korszaka volt. A második korszak a XVIII-ik évszáz közepétől az 1840-ik évig tartott. Ez a paprendelés korszakának tekinthető. A harmadik korszak 1840-től a jelen időig terjed és a papválasztás jellemzi. Mindenik korszak átalakulását az említett társadalmi törekvés hozta létre; mindenikben a papság társadalmi helyzete a korszak szerint változott. Sőt a mily határozatlan volt ama törekvés, a papság helyzete is épen oly ingadozó.

A papmarasztás korszakában a pappal igen könnyen lehet elbánni. A hallgatók népszerűnek vélt vezetői, legtöbbször földesurai, csekély okok által bosszus indulatra ragadtatva, a pap sorsa és helyzete felett tetszés szerint ítéeltek; mert gyakran az ellenszenv le sem csillapodhatott, már jött az év vége, a mikor érvényre emelni lehetséges volt azaz elhatározást, mely a bosszus indulat hevében így tört ki: „tisztelendő pap uram az én kenyeremből többet nem eszik.“

E korszakban az unitárius pap bármi más hivatalnok és társadalmi tag lehet, de pap nem; mert ha jó kulcsár nem volt, ugy az év végén a marasztás alkalmával ellene vád gyanánt hozták fel ama tiszt elhanyagolását, a mi a marasztásnál papi állásának ingataggá tevésében nem csekély fontosságú érv volt. Ha a tisztelendő urnak nincs elég physikai ideje, hogy a pátronus udvarában régiusságot folytasson, ugy marasztatni nem fog. Elmehet. Majd kapunk pontos regiust. És a köznép szavazott legtöbbször a vezetők akarata szerint, igen gyakran azon parancsnokok általi sugalmazás után, a kik nem egyszer mást vallást követő udvari tiszték voltak. *)

A társadalomra nézve e korszak nem volt unalmas, sőt visszasságai mellett is annyira tetszett, hogy közel két évszázig tartott a nélkül, hogy valaki megváltoztatására szót emelt volna. Ily viszonyok közt a pap társadalmi helyzete annyira ingatag volt, hogy neki hizelgőnek, ámitónak kellett volna lennie, ha az év végén hivatali állását mindenkép biztosítani akarta volna.

Igy lett e korszak inkább jellemrontó, mint szilárdító, midőn a papság szolgálai szerepre volt kárhozthatva; mert a nép a hatalmas pátronusok érdeke ellenében egy szánandó egyén méltányos, de képzeltnek vélt és tartott jogát mérlegbe vetni sem elég erős, sem hozzá valamennyire is felvilágosult nem volt. Eszmélni! ki akart, ki merészelt volna?

Mind ez egészen 1778-ig tartott, mikor a rendelés korszaka, mint oly esemény tünt fel, melyben a hatalom a hivek kezéből az egyházi kormányéba került. A változáson kapva

*) A szabad székelly hivekből álló eklézsiáinkra is találnának az itt mondottak?
Szerk.

kapó papság, minthogy helyzetét javulni hitte, zsinatilag a rendelkezés törvényesítését 1778-n a szt.-ábrahामी, 1794-n a korondi és 1799-n a sárosi zsinatokon kimondá.

A papság az első korszakot eléggé megbűnhölte volt; ezt világosan bizonyítja az, hogy a zsinatokon tulnyomó számban levén, örömet változtatott a fenálló rendszeren, minthogy a változtatástól sorsa javulását várta.

E látszólagos javulás elébb nem következhetett be; a szabad szó nem volt birtokában a papságnak, mely féltette kenyereit, mivel a panak kellett hallgatni, tünni, de kellett szólni pro pane . . . Ő egyedül Isten igéjével harcolhatott, de csupán addig, míg valakinek érdeke azt kívánta, hogy a harczczal felhagyjon. Az initiatívát mástól kellett várnia. Ily méltatlan helyzetben oly hosszas ideig szenvedtetni a papságot, nem szép dicsérete az emberi jogok tiszteletben tartásának, melyből bármi csekély rész az unitárius papságot is megillette volna.

De a második korszak sem volt kedvező a papság társadalmi helyzetének javítására; mert ha eddig erkölcsi fogyatkozás nélkül sem volt biztos egy papi állás bár két évig sem, hanem a leszavazások következtében, — ha más községbe át-helyezni nem volt lehetséges — a pap földönfutó lett családjával együtt és oly út nyitattott számára, melyen más paptársá elleni hízegéssel és hasonlóan kevésbé nemes eszközökkel viaskodva nyerhete foglalkozást; ugy az új-kornak törvényes bevezetése után is a papságnak igen hamar kelle arra ébredni, hogy most a méltatlan megtámadások következtében létesült gyors rendelkezések miatt, társadalmi helyzete épen olyan bizonytalan, a milyen korábban volt. A társadalom habozott e kérdés felett véglegesen határozni: van-e szükség állandóan a papa vagy nincs? E határozás következménye lett az, hogy a paprendelésre vonatkozó törvény több évben vitatás alá vétetett, mi mellett e törvénynek többszöri megújításai azt is igazolják, hogy a rendelkezés korszakát kényelmetlennek találta a hallgatóság és előbbi jogai visszavivására kísérleteket tett.

Ily tusában a papság helyzetének a társadalomba beleillesztése, egyik szélsőségből a másikba esett. Míg az első korszakban alulról jött a nyomás fölfelé független, addig most fölülről lefelé ugyan ugy.

Itt azonban a hívek is érdekelve levén, e korszak nem tartott oly soká mint az első, mert míg a világi elem vivott a marasztásért, addig a papság mint kevésbé rosztat, saját álláspontjáról, védte a rendelkezést.

Ez a védekezés szülte, hogy a második korszak hatvan-két évnél tovább nem terjedt. Mily csodás rövid élet ez, a felsőbbség hatalma számára, a népek hatalma felett!

E korszakban a mint csekélyebb és kevesebb érdekek működtek a papság helyzetének ingataggá tevésében, ugy a nyomás is kissébbedett. De ha a híveknek meg is volt nehezítve

hogy a papot oly könnyen száműzzék, mint az első korszakban, mégis az a felsőbbtség előtt kegyvesztett, vagy az esperesek által kevésbé kegyelt papokkal s főképpen a szabadabb nézetűekkel megtörtént. Vacans pap akkor is volt. Siralmas papi helyzetet kölcsön kérni ekkor kellett.

Ha egyoldalú sérelmes panaszok emeltettek — különösen az esperesek véleményadása nyomán — a hatóság rendelete jött és ment. Az 1840-ik év utáni kicserélések eredete e korszakban kereshető.

A papnak most is urat kellett keresni. Állása némileg biztos ezáltal lett. E biztosságot is azonban a „gratia magnatum“ . . . oly módon fejezi ki, hogy abból következtetni lehet, miszerint e korszak sem ismerte Eötvös amaz állítását: „Ki Isten szolgálója, az nem keres földi urat.“

Ezek szerint e korszak sem biztosítá a papság társadalmi állását, annyira, hogy az 1794-ik évben, tehát a kezdet után alig tizenhat évvel a subplantánsokat illetőleg törvényt hozni szükséges volt.

E törvény létrejövése által bizonyítja, hogy a társadalomban elterjedt törvénytelen szokások hatása alatt, maga a papság is erkölcsében megromlott; mert egy-egy hizelgő a felsőbbtség kegyét elnyerve, megásta paptársa alatt az örvény és ennek társadalmi állása romjain keresztül, kivánt jövedelemhez jutott. Ebből világos, hogy az atyagyilkosságra első helyen okot az alaptörvény adott, miért ezt módosítva, annak megszüntetéséről is a subplantánsok ellen hozott törvényben gondoskodni kellett.

De a törvény, sajnos, csak irott § maradt. Ezt bizonyítja az a tény, hogy a papság társadalmi helyzete a törvény megerősítése után sem javult. Sőt nem hogy a törvény ama régi szokás elfojtását eszközölte volna, hanem a § mellett is, ez a harmadik, vagy a papválasztás korába által szállott; mert jelei ma is észlelhetők.

Innen magyarázható ki ama tény, miszerint igen csekély szent irigység is képes néha a papot, érdekén kívül, subplantiora ingerelni, különösen az olyat, ki a pohár hajtogatás mesterségével kitűzött hivatalát összetéveszti. Van példa rá, hogy a józan életű és tiszta erkölcsű papot paptársa azon elv alapján, hogy a Krisztus is a bűnös publikánusok és vámszedőkkel evett és ivott, elítélte azért, hogy a bormérőknek nem oly hizelgő barátja, mint az ő igaz keresztény felfogása szerint lennie kellene.

Mínt hogy „exempla docent“ emlitsük-e, hogy elég szerénytelen volt arra, hogy az ilyen papot kevély farizeus és irásudóhoz hasonlítani merészelve. De itt talán „exempla odiosa“ . . . legyen elég azért ennyi, tény maradván az, hogy a subplantatio útja ma sincs eltörleszölve, sőt ezen fel nem hagyott uton található hidon mennek át az átcserelések.

Ezt a két első korszakból örökölt hibát megszüntetni, a választás korszaka van hivatva; miért azt czélzatosan törekvései közé kell foglalnia; mert e lesz ama talizmán, mely a papokat meg fogja óvni attól, hogy egymásnak ellenségei legyenek. De egyszersmind a hívek lelki békességének gyógyszere s a Krisztus anyaszentegyházához illő békességes élet létalapjának is megvetése lesz az.

Az 1840-ik évvel kezdődött papválasztási korszakot, az ugyanakkor Bölnben tartott zsinat határozatai nyitották meg. A határozatokat 1845-n a h.-almási zsinat részben tökéletesítette. De azok jelenben úgy a mint irva vannak, a papság társadalmi helyzetének kellő biztosítására elégtelenek; mert azok mellett is a pap igen nagy mérvben, a kepefízetés terhét megunt hívek, vagy bármi más csekély ok miatt iránta ellenszenves egyházközségi tagok haragjának áldozatul oda van vetve. A bölcseség szegődött szóvivők csekély népszerűséget szerezve, néhány elégedetlen panaszosnak nem teljesen tisztességes ügye védelmében nem egyszer, mint pártfogók lépnek fel. Minthogy ily körülmények között, sohasem a bűn és annak nagysága, annál kevésbé a tényálladék, hanem a személy lesz irányadó az ítélet meghozatalának sürgetésénél, s világos, hogy a papnak kell eltétetnie. Sőt igen gyakran a büntényről, melylyel az illető papot vádolják, valamit érő bizonyíték nincs; de mivel fel van téve, hogy ő azt elkövethette volna, azért ekklézsia változtatásra ítéltetik. A pap által akaratlanul bár, de véletlen elkövetett csekély sérelem miatt, a hívek közül némelyek boszútól lihegve álszent arculattal követelik, hogy a pap, ki tulajdonkép fenytésnél többre nem méltó, állásától felmentessék. Czéltalan száll ki aztán a békebiróság is; mert a pap számára nincs megbocsátás; nincs, mert ama magasztos elvet siker nélkül tanítja, sőt ez ma olyan orvosság, mit mindig az orvosnak, nem pedig a betegnek kell bevenni.

A rágalmazókat nem utasítják rendre, mert félni lehet, hogy a következménye vallásváltoztatás lesz. A pap megbüntethetlen; mert az ide vonatkozó §-ok holt betükké váltak, de ha nem váltak volna is azokká, már azokká válnának, mint-hogy megbüntetés késve soha sincs, hanem állásától való felmentés vagy továbbítás. És itt alku nincs; mert a rendes pap állására található egy bizonyos aspirans, ki háttérben állván, érdekében hangzatossá lesz: „jobb egy embernek elveszni a köznépért.“ S ez elv és hamis indok alapján azután egy szép reggelen a bepanaszolt pap, mihelyt alkalom van rá, ki lesz cserélve; következőleg élete hosszágig tartó büntetésre van ítélve, melynek végrehajtásából azon öröm származik, hogy szerencséje torán egy felmagasztalt valaki más, — egy vagy több esperessel heted izig rokon — iszik, „magnum áldomást“!

E tények sürgősen követelik, hogy az esperesi omnipotentia, mely ezen kellemetlen esetekben a helyett, hogy

éles tapintattal, a kedélyeket igaz őszinteséggel kibékíteni tudná, nem egyszer az ügy bebonyolítására hat, miért mai korban túlélte magát, — minélelőbb az ilyen ügyekben „kőritanácsok“ által helyettesítve, oly módon, mint azt már 1867-n az udvarhelyi egyházkör javasolta. Mert egyfelől míg e tanács állandó erélylyel és kivánt tapintattal fog a hívek és pap békességes együttélésére közvetítően hatni, addig másfelől hívek és pap között amaz omnipotentia téves kicsapongásai sem okozhatnak kiengesztelhetlen ellenszenvet. E reform által megszüntethető a vágy egyesekben a folytonos vádaskodás iránt és a bepanaszolt papnak, ki rendes kereset útján megfenyítésnél magasabb büntetést nem érdemel, tévedésekkel teljes ügye nem lesz felfujva egész a szét-pattanásig.

A pap maga iránt ellenszenvet gyakran azáltal ébreszt, ha egyháza javáért küzd és annak jogait védi, a mely védelem egyesek érdekével ellenkező lehet. Ha a közjó előmozdítását célzó adakozásra felhívó beszédet tart, ez elég nagy ok lesz azoknak, a kik adakozni nem szoktak, annál kevésbé akarnak, hogy a papot ne szíveljék. Azért sok pap a szent ügy védelmében is elveszti népszerűségét, S minthogy őt biztos törvény nem védi, azért ha felfüggesztése vagy elbocsátása egyenesen kérve nincs is, félnie kell az alaptalan vádak által okozott megtámadásoktól. Így kerülnek aztán a jelen törvények hiányossága miatt nyilvánosság elé oly dolgok is, melyenek e lapok 1880. évi júli—aug. füzetében a Torda-Aranyos köri papságról állítva vannak. Sőt mindenik pap félhet paptársától, mert a subplantatio öröge ma is él! . .

Ilyen a jelen, olyan volt a mult, melyek az unitárius papság társadalmi helyzetéről világos képet tárnak előnkbe, s a melyeknek kecsgegtetőbb színekkel való ecsetelése egyenlő rangu volna azon kétes értékű tagadással, miszerint a papság méltóbb társadalmi helyzetet nem érdemel, a mivel szemben azonban felesleges körülményesen bizonyítani azt, hogy ha a világon egy hivatal sincs olyan, mely a tévedést annyira kevésbé türje meg, mint a papi és ha a pap arra van hivatva, hogy az egyház, a mely saját szabadságával minden más társulatot véd és biztosít, az ő közreműködése által fenállhasson, azért, hogy a társadalom életévé váljék, akkor a pap társadalmi helyzetét a jelen mostoha viszonyoktól függetlenné kell tenni; mert szegény papok, a kiknek buzgalmát mérsékelni és tetszés szerint igazgatni lehet, teljesen bizonytalan helyzetben ama célát, a melyre hivatva vannak s a feladat megoldását, mit tőlük a társadalom vár, nem valósíthatják meg.

Epen azért a papság társadalmi helyzetének biztosítása végett indítványozni és az egyházi főhatóság figyelmébe ajánlani kell:

A) hogy a pap valamely állomásra, választás útján, kineveztetvén, onnan elmozdíthatlan*) legyen.

B) hogy mindenik pap élete hosszúig fog kineveztetni.

C) hogy egy papi állomás sem nyilvánítható megnyitlnak másképp, mint :

a) halál, b) lemondás, c) választás útján történő jobb állomásra való előléptetés, végre d) fegyelmi kereset alapján történt végelbocsátás után.

D) hogy minden belső embert és egyházat illető kérdéses ügyekben egy „köri tanács“ járjon el és ha az ezáltal nem tiztázható ügyekben ítélet hozandó, az egyházköri alpapiszék ki ne kerültessek. Szünjék meg valaha az egy fő — az esperes — általi informatio. Sem püspök, sem E. K. Tanács, belső embert és egyházat, vagy espereseket illető kérdéses ügyben ne érintkezessék mással csakis a köri tanáccsal, melynek elnökei az esperes és egyik köri felügyelő gondnok. Az esperes maradjon szorosan az administratio mellett. És ha a pap hibái bizonyítottak, a hibák nagysága szerint a „köri tanács“ kérje, mintegy ügyész : a) a fenytést, b) pénzbírságot, c) az állomástól való bizonyos időre felfüggesztést, d) végelbocsátást, e) hogy alaptalan vádak miatt az egyházak és egyesekre nézve is x. fenytést, y. egyházhatósági dorgálást hoz a „köri tanács“ javaslatba ; sőt gonoszabb foku rágalmozás és becsületsértés esetén az egyházak és egyesek megbüntetését külső törvény által is fogja eszközölni és semmi szín alatt nem türi, hogy a pap erkölcsi tekintélye csorbát szenvedjen.

E szabályok által annak a sok lelki békétlenségnek, a mi egy sikerülhető cseréig, ma papot és hallgatókat egyaránt izgalomban tart, véghatára meg lesz szabva.

Ha az egyházközség tagjai tudják, hogy a pap kisebb vétségéért el nem bocsátható, hanem büntethető, akkor állítását bizonyítva, büntetést kér és az ellenszenves embernek bosszuszomja ki lesz elégitve, de a papnak is büntetése fokozatos s a mellett társadalmi állása biztos. Sőt akkor a subplantationak sem lesz semmi hatálya, minden pap meg lesz mentve az alaptalan vádaktól való félelemtől. Ha valaki a büntetés fokozatainak alkalmazása után a végelbocsátást nem kerülhetné el, akkor más egyházközségbe, újabb botrányok előidézhető végett, nem rendeltetnék, sőt hibáját a társadalmon keresztül hurczolva, nem terjesztené és a „vándor pap“ ezimre szert nem tenne.

Minthogy e nézetek a kineveztetés szabályaira is visszahatnának, ide vonatkozólag módosítás gyanánt legyen megemlítve, hogy az egyházi hatóság nevében a fiatal kezdő papnővendékeket, kik építésessel bírnak, a főtisztelendő püspök ur ideiglenesen egy évre nevezné ki. Ha ő ezen egy év alatt erkölcsi életében kifogástalannak bizonyult, akkor az egyházközség által az év végén azonnal teendő felterjesztés alapján, három évre, mint rendes papot a főtisztelendő püspök ur meg-

*) Nem lesz sok ? Szerk.

erősitené. Ha e három év alatt panasz ellene emelve nem volt, — vagy ha volt is, de azért büntetés alá nem eshetett, — akkor hivatalában véglegesen megerősítettén, felszentelhető legyen.

Midőn ilyen szabályok által a pap társadalmi helyzete biztosítva lesz, a pap nyugodt önérzettel fog szolgálni a társadalomnak, mert tudni fogja, hogy a munkamegosztás által ő is a társadalom jövőjének biztosításához a tiszta vallás terjesztése által hozzá járulván, egy folyvást nélkülözhetetlen társadalmi tényezővé vált.

EGYED FERENCZ

h.-sztt.-páli unitárius pap.

EGY SZÉP KIS FALU.

A Firtos hegy oldalán fekvő Firtos-Váralyának nem hátahegyes, gondos művelés után is kevéssé termékeny határáért, a Firtos hegy tetején zöldelő zabvetésért, a körülötte elterült erdőségért, hanem a benne mutatkozó életért adtuk a „szép“ czimet. A számok tanuskodnak e mellett.

Van a községben 33 rendes tanköteles gyermek; ezek közül iskolába jár 31; ismétlő iskolába járni köteles van 14, ezek közül iskolába jár 13.

A közoktatási miniszter legutóbbi jelentése szerint bátran állíthatjuk, hogy hazánkban nincs oly más helység, melyben az ismétlő iskolába ekkora contingens járna. A gyermekek és növendékek nemcsak járnak iskolába, hanem jó tanításban is részesülnek.

És ez iskola a tanfelügyelői hivatalos kimutatásokban talán a zugiskolák rovataiba van bevezetve; mert nincs oklevéllel képesített tanítója, hanem az ekklezsia papja egyszersmind iskola-tanító is.

Sokan nyomoruságnak tartják, hogy unitárius vallásfelekezetünknek, sőt a hazánkban levő más protestans testvér felekezeteknek kebelében több helyt a pap egyszersmind iskolatanító is. Részemről épen nem nyomoruságnak, hanem a maga rendén levőnek tartom, sőt ohajtanám, hogy minél több helyt legyen, sőt kívánatosnak tarom, hogy a papság mindenütt tevékeny részt vegyen a gyermekek és növendékek tanításában, mert csak úgy felelhet meg missiójának.

Örvendek, hogy többek között a f.-váralyai viszonyt, mint igazoló tény, felmutathatom.

A jó iskola és jó vezetés meglátszik a népen: az iskola mellett bekerített faiskolát tart; közös munkával zabot termel, ebből és más javadalmából a múlt évben 229 frt 20 krt adott egyházi és iskolai célra; ily módon saját erején 1110 frt 96 kr. tőkét teremtett különböző célokra.

Két árnyfoltot látok a szép képen. Ha most már 843 frtra nőtt tanítói alapját, a célból gyűjti, hogy iskola-tanítót állítson be, ebben a nagy-ravágyás hiúságát látom, hisz szemmel látja, hogy iskolája ügye így jól foly. Gyarapítsa ez alapot, de kamatait a papi javadalom gyarapítására, hogy papja a megélhetés gondjaitól ennyiben is könnyítettve, több időt szentelhesen a tanításra. Másik árnyfolt, hogy a fenirt egész tőke az ekklezsia egyes tagjain